

University of Tehran Press

Journal of Environmental Studies

Vol. 49, No. 4, Winter 2024

Journal Homepage: www.Jes.ut.ac.ir

Print ISSN: 1025-8620 Online ISSN 2345-6922

Understanding and Explaining the Interaction of the Social- Communicative Aspects of Urban Planning and the Key Criteria of Sustainable Development

Mohsen Esmaeili¹, Ailin Sheydayi²

1. School of Urban Planning, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: moesmaili@ut.ac.ir

2. Department of Urban and Regional Planning, Faculty of Art and Architecture, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran. Email: Ailin.sheydayi@modares.ac.ir

Article Info	ABSTRACT
<p>Research Article: Research Paper</p> <p>Article history: Received 17 September 2023 Received in revised form 18 October 2023 Accepted 9 November 2023 Publish online 19 November 2023</p> <p>Keywords: Communicative Approaches, Qualitative Content Analysis, Qualitative Meta-Synthesis, Sustainable Development, Urban Planning.</p>	<p>Since the 70s and especially the 90s, social and communicative dimensions have been emphasized in both procedural planning approaches and sustainable development studies. Despite the emphasis on the importance of linking the social-communicative dimensions of planning and the components of sustainable development, there is no attention to the way of linking these issues in the planning literature. As a result, it seems, the gap between the substantive and procedural aspects of planning can be resolved by the interaction between the procedural aspects of new planning approaches on the one hand and the substantive goals of sustainable development on the other hand. The main question in this study is: what relationship can be established between the social-communicative dimensions in the new planning approaches and sustainable development criteria? In order to answer this question, first, the basics of new planning approaches have been collected, and then, using the qualitative content analysis method, the social and communicative dimensions of these approaches have been understood. In the next step, the content analysis of the key components of sustainable development theories and guidelines was done, and finally, the explanation of the conceptual relationship and interaction of the results of the first and second steps was deduced using the qualitative meta-synthesis method. The findings show that the new planning approaches, with the essence of communication, participation, and Pragmatism as a procedure, have a good capacity to implement the criteria of sustainable development as the substantive goal of urban planning.</p>

Cite this article: Esmaeili, M.; Sheydayi, A. (2024). Understanding and Explaining the Interaction of the Social- Communicative Aspects of Urban Planning and the Key Criteria of Sustainable Development. *Journal of Environmental Studies*, 49 (4), 471- 485.
DOI: <http://doi.org/10.22059/JES.2023.365474.1008449>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JES.2023.365474.1008449>

Extended Abstract**Introduction and Problem Statement**

Since the 70s and especially the 90s, social and communicative dimensions have been emphasized in both procedural planning approaches and sustainable development studies. Despite the emphasis on the importance of linking the social-communicative dimensions of planning and the components of sustainable development, there is no attention to the way of linking these issues in the planning literature. The main problem in this study originates from a gap seen in the substantive and procedural dimensions of planning. On the one hand, sustainability as a mainly substantive approach needs procedures and processes that facilitate its realization, and on the other hand, new planning approaches with mainly procedural dimensions need substantive goals, which ultimately help the sustainable development and excellence of cities and regions. The main question in this study is: what relationship can be established between the social dimensions in the new planning approaches and sustainable development criteria? The most important goal of the present study is to explain a conceptual framework for the interaction of the social-communicative components of planning and the key criteria for sustainable development.

Materials and Methods

This research is placed in the category of interpretative and post-positivist research and uses abductive logic for coding the theoretical texts of planning theory and sustainable development guidelines. Also, it has a qualitative methodology because of the reliance on qualitative data and text interpretation methods. In this study, we try to understand the social components used in the new planning approaches in the framework of the qualitative content analysis method. Then, by coding the components related to sustainable urban development, the relationship between the social components of planning and the key elements of sustainable urban development has been explained using the qualitative meta-synthesis method. The qualitative meta-synthesis method is an interpretive integration of the results of qualitative content analysis, which is based on the interpretative syntheses of data and gives an integrated description or synthesis of textual data, events, and experiences.

Findings and Discussion

The interaction of planning social criteria and sustainable urban development criteria shows that achieving sustainable urban development in various dimensions is related to planning social criteria. Based on the analyses carried out in the qualitative meta-synthesis matrix, components such as public education, promotion of public awareness, support to civil institutions and environmental protection, and continuous communication and interaction with social activists in the planning process can be of great help in maintaining natural resources, control and reduce consumption and balance economic-social development while accepting environmental limitations which is the most important goal of sustainable urban development. Also, preparing intellectual capacities to support local planning actors, supporting local voluntary organizations, encouraging society to be active in social activism, recognizing the views and needs of different actors, and especially continuous social education in the planning process can play a significant role in understanding the basic needs of city residents, realizing equality and social justice, and achieving public safety and satisfaction, which are among the key goals of sustainable urban development.

Conclusion

In this article, an attempt was made to understand the social and communicative components of the new approaches to urban planning and the key components of sustainable development using the qualitative content analysis method. In the following, an explanation of the relationships between the components was presented using the qualitative meta-composition method. The necessity of such interaction stems from the necessity of coordination between the substantive dimension and planning procedures. If it is accepted that sustainability as a theory with high capabilities in substance suffers from methodological and procedural weaknesses, democratic and pluralistic approaches such as communicative-collaborative, negotiation, and pragmatist approaches as theories and procedural frameworks can fill this gap. Therefore, if we consider the substance of sustainable urban development as one side of the coin, that side of the coin shows the procedures based on communication, participation, and pragmatism in urban planning. As a result, it can be argued that the interaction of social-communicative dimensions and the principles of sustainable development can help to realize the main goals of planning in order to create more sustainable cities.

فهم و تبیین برهم‌کنش ابعاد اجتماعی - ارتباطی برنامه‌ریزی شهری و معیارهای کلیدی توسعه پایدار

محسن اسمعیلی^۱✉، آیلین شیدایی^۲

۱. دانشکده شهرسازی، دانشگاه تهران، تهران، ایران. رایانامه: moesmaeili@ut.ac.ir

۲. گروه برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه تربیت مدرس، تهران، ایران. رایانامه: ailin.sheydayi@modares.ac.ir

چکیده	اطلاعات مقاله
ابعاد اجتماعی و ارتباطی از دهه ۷۰ و به ویژه دهه ۹۰ میلادی به عنوان ارکان اصلی رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی شهری مورد تأکید قرار گرفته است. ضرورت توجه به مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی در برنامه‌ریزی شهری با مطرح شدن مباحث توسعه پایدار اهمیت دو چندان یافته است. دلیل این امر این است که در متون متأخر پایداری، مسئولیت‌پذیری، تعامل و آگاهی اجتماعی از زیرساخت‌های اصلی توسعه پایدار شهری به حساب می‌آید. با این حال علی‌رغم تأکید بر ضرورت پیوند رویکردهای اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی با مولفه‌های توسعه پایدار شهری، توجه چندانی به چگونگی پیوند میان این دو جنبه در پژوهش‌های برنامه‌ریزی شهری صورت نگرفته است. پرسش اصلی در مقاله پیش‌رو این است که ابعاد اجتماعی مستتر در رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی چیست و چه ارتباطی میان این ابعاد و معیارهای توسعه پایدار می‌توان برقرار نمود. در راستای پاسخ به این سوال، ابتدا مبانی رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی به اختصار جمع‌آوری شده و سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به فهم ابعاد اجتماعی و ارتباطی این رهیافت‌ها پرداخته شده است. در گام بعدی، تحلیل محتوا و کدگذاری مولفه‌های کلیدی نظریات و دستورالعمل‌های توسعه پایدار انجام شده و در گام پایانی تحلیل، تبیین رابطه مفهومی و برهم‌کنش میان نتایج حاصل از گام‌های پیشین با استفاده از روش فرا ترکیب کیفی استنتاج شده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که الگوها و نظریه‌های رویه‌ای برنامه‌ریزی شامل رهیافت‌های ارتباطی، مشارکتی و عمل‌گرایی، از ظرفیت مطلوبی برای تحقق معیارهای توسعه پایدار به عنوان محتوا و هدف نهایی توسعه در برنامه‌ریزی شهری برخوردارند.	نوع مقاله: مقاله پژوهشی تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۶/۲۶ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۷/۲۶ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۸/۱۸ تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۸/۲۸ کلیدواژه‌ها: برنامه‌ریزی شهری، تحلیل محتوای کیفی، توسعه پایدار، رهیافت‌های ارتباطی، فراترکیب کیفی.

استناد: اسمعیلی، محسن. و شیدایی، آیلین. (۱۴۰۲). فهم و تبیین برهم‌کنش ابعاد اجتماعی - ارتباطی برنامه‌ریزی شهری و معیارهای کلیدی توسعه پایدار. نشریه محیط‌شناسی، ۴۹(۴)، ۴۷۱ - ۴۸۵.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JES.2023.365474.1008449>

DOR: 20.1001.1.10258620.1402.49.4.5.1

© نویسندگان.

ناشر: انتشارات دانشگاه تهران.

DOI: <http://doi.org/10.22059/JES.2023.365474.1008449>

۱. مقدمه

به عقیده بسیاری از نظریه‌پردازان، برنامه‌ریزی قرن بیستم دارای پیشینه‌ای از کنش‌ها و تفکراتی است که با انگاره‌های فلسفی، معرفت‌شناسی و نظریه‌های مرتبط با مدرنیسم و اثبات‌گرایی (پوزیتیویسم) عجین هستند. (Alexander, 2000, 2001; Heally, 1992; Allmendinger, 1998, 2001, 2009) روش‌های عقلانی- اثباتی مرسوم در نیمه نخست و به خصوص در دهه‌های آغازین نیمه دوم قرن بیستم، تحت تاثیر چنین دیدگاه‌هایی مطرح شده‌اند. سنرکاک (۱۹۹۸) خاطر نشان می‌سازد که یکی از برآیندهای این جریان، بیرون رانده شدن دیگر رهیافت‌ها مانند: شناخت تجربی، گفتگو، همفکری و تعامل، نشانه‌شناسی، شناخت‌های متکی به شیوه‌های هنری و آیینی و در مقابل تسلط شیوه‌های کمی یا تحلیلی مبتنی بر دستور زبان فنی برنامه‌ریزان و معماران بوده است.

نارضایتی نسبت به نظریه‌های اثباتی و رویکردهای فنی در برنامه‌ریزی شهری، نظریه‌پردازان را متوجه لزوم توجه به گونه‌های مختلف دانش نمود. تا جایی که برای نخستین بار متفکرانی چون فریدمن (۱۹۷۳ و ۱۹۸۷) از رهیافت «یادگیری اجتماعی^۱» و «دگرگونی اجتماعی^۲»، فارستر (۱۹۸۹) از رهیافت «ارتباطی^۳» و هیلی (۱۹۹۲ و ۱۹۹۷) از رهیافت «برنامه‌ریزی از طریق بحث^۴» و «برنامه‌ریزی همکارانه^۵» به عنوان مهمترین مولفه‌های تغییر در سازوکار برنامه‌ریزی در پایان قرن بیستم نام برده‌اند. زیرا رهیافت‌های ارتباطی ضمن محوریت مولفه‌های اجتماعی درک جدیدی از کنش برنامه‌ریزی در نسبت با جامعه و محیط به دست می‌دهند. همچنین رویکردهای فوق به جای این که برنامه‌ریزی را به عنوان ابزاری برای تامین منافع خاص اقتصادی تلقی کنند، به مثابه قلمرویی عمومی برای دگرگونی درک جامعه از محیط صورت‌بندی نموده‌اند. رهایی بخشی از سلطه عقلانیت‌های فنی و در مقابل تشویق ارتباط برای خلق اهداف اجتماعی و محیطی در برنامه‌ریزی بر پایه تبادل دو جانبه دانش میان «متخصصین» و «جوامع محلی» از مهمترین مزایای رویکردهای نامبرده تلقی می‌شود. (Hillier, 2002: 43).

ضرورت توجه به این موضوع در برنامه‌ریزی اجتماعات محلی با مطرح شدن مباحث مرتبط با پایداری اهمیت دو چندان یافته است. دلیل این امر این است که در ادبیات متاخر توسعه پایدار، مسئولیت‌پذیری، ارتباط و آگاهی اجتماعی مهمترین زیرساخت اخلاقی و اجتماعی در فرآیند پایداری اجتماعات محلی به حساب می‌آید (Grieco, 2015). چنانچه در دیدگاه صاحب‌نظران برجسته (به طور مثال ر.ک به (Friedmann, 2011; Forester, 1999)، «آگاهی»، «ارتباط» و «یادگیری اجتماعی» شروط اساسی رهایی از سلطه عقلانیت‌های ابزاری و منافع معارض با فرآیند پایداری محلی محسوب می‌شود. بسیاری از متفکرین نیز باور دارند که تحقق توسعه پایدار شهری بدون ایجاد ظرفیت‌های اجتماعی و مدنی ناممکن است و تحقق توسعه پایدار مستلزم توجه جدی به مولفه‌های اجتماعی و انسانی نظیر آگاهی عمومی، ارتباط، مشارکت عمومی و تعامل در عمل برنامه‌ریزی است (به طور مثال ر.ک به : Harvey & Perry, 2015; Harvey, 2019; Forester, 2006, 2013, 2020; Dyball & keen, 2012; Holden, 2008; Wlas & Lenglet, 2016).

مساله اصلی در این مقاله از شکافی نشات می‌گیرد که در ابعاد محتوایی و رویه‌ای برنامه‌ریزی مشاهده می‌شود. از یک سو پایداری به عنوان یک پارادایم عمدتاً محتوایی به رویه‌ها و فرآیندهایی نیاز دارد که تحقق‌پذیری آن را تسهیل نماید، و از سوی دیگر پارادایم ارتباطی و مذاکره‌ای برنامه‌ریزی با ویژگی‌های رویه‌ای و فرآیندی، به محتوایی نیاز دارد که در نهایت به توسعه پایدار و موزون شهرها و مناطق به عنوان هدف کمک نماید. در حالی که در بسیاری از متون نظری و پژوهش‌های برنامه‌ریزی بر ضرورت پیوند میان سویه‌های ارتباطی و اجتماعی برنامه‌ریزی با مولفه‌های توسعه پایدار شهری سخن به میان آمده اما توجه ناچیزی به چگونگی و نحوه پیوند این دو حوزه صورت گرفته است (به طور مثال ر.ک به Harvey & Perry, 2015; Harvey, 2019; Forester, 2006, 2013, 2020; Dyball & keen, 2012; Holden, 2008; Wlas & Lenglet, 2016; Campbell & Fainstein, 2003; Allmendinger, 2002, 2012; Gunder & Hillier, 2009; Hillier & Heally, 2010). بنابراین مهمترین هدف این پژوهش تبیین یک چارچوب مفهومی تلفیقی از برهم کنش

1. Social Learning
2. Social Mobilization
3. Communicative Planning
4. Planning through Debate
5. Colaborative Planning

مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی از یک سو و معیارهای کلیدی توسعه پایدار از سوی دیگر با استفاده از روش فراترکیب کیفی است.

پرسش اصلی در پژوهش پیش رو چنین است که ابعاد اجتماعی مستتر در رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی چیست و چه ارتباطی میان این ابعاد و معیارهای توسعه شهری پایدار می‌توان برقرار نمود. در راستای پاسخ به این سوال ابتدا مبانی نظری رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی در دهه پایانی قرن بیستم و ابتدای قرن بیست و یکم به اختصار جمع‌آوری شده و سپس با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به فهم ابعاد اجتماعی و ارتباطی این رهیافت‌ها پرداخته شده است. در گام بعدی، تحلیل محتوا و کدگذاری مولفه‌های کلیدی نظریات و دستورالعمل‌های توسعه شهری پایدار انجام شده و در نهایت تبیین رابطه مفهومی و برهم‌کنش میان نتایج حاصل از گام اول و دوم با استفاده از روش فراترکیب کیفی به عنوان نتیجه اصلی پژوهش استنتاج شده است.

۲. پیشینه پژوهش

پیشینه و مبانی نظری پژوهش پیش رو از دو بخش تشکیل شده است. نخست، پیشینه و مبانی نظری مرتبط با ابعاد اجتماعی و ارتباطی در رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی مورد بررسی قرار گرفته و سپس پیشینه، مبانی نظری و دستورالعمل‌های مرتبط با توسعه پایدار به عنوان رکن مکمل ابعاد اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی به اختصار شرح داده شده است. لازم به ذکر است که بررسی‌های صورت گرفته در حوزه پیشینه پژوهش مبتنی بر شناخته‌شده‌ترین و پرارجاع‌ترین متون نظری و دستورالعمل‌های مرتبط با رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی و مولفه‌های توسعه پایدار به ویژه در ادبیات برنامه‌ریزی شهری است.

۲-۱. پیشینه و مبانی رهیافت‌های نوین در برنامه‌ریزی

اگرچه پیشینه کنش‌های ارتباطی و مذاکره‌ای در علوم اجتماعی و فلسفه را باید در آثار یورگن هابرماس جستجو نمود (Habermas, 1974, 1984, 1987)؛ با این حال پیشینه مولفه‌های اجتماعی، تعامل و ارتباط در نظریات برنامه‌ریزی را باید ابتدا در آثار جان فریدمن و سپس جان فارستر جستجو کرد (رفعیان و جهانزاد، ۱۳۹۴). یادگیری اجتماعی به تعبیر فریدمن (۱۹۷۳ و ۱۹۸۷)، با کنش آغاز و پایان می‌یابد و این به معنای فعالیتی هدفمند است. فرآیندی پیچیده، متکی بر زبان که علاوه بر خود «کنش»، مستلزم راهبردها و ابزارهای سیاسی در برنامه‌ریزی با تاکید بر «کنش‌های ارتباطی- مشارکتی» است. رهیافت «یادگیری اجتماعی» در برنامه‌ریزی شهری بر پایه تلاش‌های مختلفی در نظریه اجتماعی، با تاکید بر «عمل‌گرایی» صورت گرفته که ریشه در فلسفه «جان دیویی» دارد (Forester, 1993, 2012, 2017). پایگاه نظری دیگر این رهیافت «آموزش اجتماعی» مامفرد است که به طرق مختلف در آثار جان فریدمن و نظریه‌پردازان دیگر بازتعریف شده است. «تحلیل زبانی» هابرماس نیز از مهمترین پایگاه‌های نظری یادگیری اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری است که توسط برنامه‌ریزان حامی ارتباط، مشارکت و مذاکره در برنامه‌ریزی شهری بسط و توسعه یافته است. (Hillier, 2002)

تلاش‌های صورت گرفته در نیمه اول و دهه‌های آغازین نیمه دوم در خصوص بسط و توسعه تئوری‌های اثباتی یکسونگر، رفته‌رفته با چرخشی انسان‌گرایانه و ورود مباحث «انسان‌شناختی» و «جامعه‌شناختی» در برنامه‌ریزی شهری با تردید جدی مواجه شد و برنامه‌ریزی شهری را به عنوان «کنش اجتماعی و انسانی» مورد توجه قرار داد؛ این تغییرات با تولد نظریاتی همچون «برنامه‌ریزی وکالتی» (Davidoff, 1965) و «برنامه‌ریزی مبادله‌ای/ تعاملی» (Friedmann, 1973) همراه شده و رفته‌رفته نقش برنامه‌ریز را از یک «تکنیسین متخصص» به نقش‌هایی چون: «میانجی‌گر/ وکیل اجتماعی»، «تبادل‌گر اجتماعی» و «تسهیل‌گر اجتماعی» در قالب رهیافت یادگیری

1. Pragmatism
2. John Dewey
3. Advocay Planning
4. Transactive Planning
5. Specialist technician
6. Social Advocate/ Mediator

اجتماعی و ارتباط در برنامه‌ریزی بدل نمود. البته با ذکر این توضیح که برنامه‌ریزی و کالتی دیویدف رنگ و نشان چندانی از مباحث مشارکتی و ارتباطی ندارد و تولد رسمی این مباحث در نظریه برنامه‌ریزی احتمالاً مدیون تلاش‌های جان فریدمن است.

در ادامه با توسعه و گسترش تئوری‌های اجتماعی و انسان‌شناختی و به خصوص ورود ادبیات مکتب انتقادی فرانکفورت- به ویژه دیدگاه کنش ارتباطی هابرماس- برنامه‌ریزی شهری به فرآیندی دگرگون‌ساز، دموکراتیک و کنشگرانه تبدیل شده است. (Foerster, 1997; Heally, 1992; 2006; 1989) در واقع در این دوره، با ورود مباحث مکتب انتقادی و تلاش برای ایجاد تغییرات گسترده و وسیع در نظم اجتماعی موجود، برنامه‌ریزی شهری از مرحله «یادگیری اجتماعی» نخستین، گذار و وارد مرحله «بسیج/ دگرگونی اجتماعی» می‌گردد. (Friedmann, 1987)؛ فرآیندی که ضمن رشد «آگاهی‌های فردی و اجتماعی» و ضرورت ایجاد «تغییرات نوآورانه»، برنامه‌ریزی شهری را در زمره کنش‌های ارتباطی و دگرگون‌ساز بازتعریف می‌نماید. در این دوره برنامه‌ریز شهری با عناوینی چون «کنشگر فعال^۳»، «کنشگر مبارز^۴»، «دوست منتقد^۵» و غیره تعریف می‌گردد که یکی از وظایف اصلی آن در کنار نقش‌های تخصصی، تمهید «یادگیری اجتماعی» برای تحقق دموکراسی و زندگی بهتر است.

اهمیت مفاهیم «یادگیری اجتماعی» و «ارتباط» در برنامه‌ریزی شهری تا آنجا است که توصیفات موکدی در باب اهمیت آن در رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی به ویژه رویکردهای ارتباطی و مشارکتی شده است. به طور مثال آینس از ظهور پارادایم جدید در نظریه برنامه‌ریزی (Innes, 1995)، آینس و بوهر از نظریه پیشرو و به سرعت در حال گسترش (Innes & Booher, 2002)، آلمندینگر و تئودورجونز از جهش مثال‌زدنی در نظریه و عمل برنامه‌ریزی (Tewdwr-Jones & Allmendinger, 1998)، سندراکاک از ارائه نوعی روش‌شناسی جدید در برنامه‌ریزی شهری (Sandercock, 1998)، فارستر از نظریه‌ای با کارکرد بالای «سیاسی» در برنامه‌ریزی (Forester, 1989)، سندراکاک از کنش ارتباطی به مثابه شالوده‌ای برای پراکسیس برنامه‌ریزی پسامدرن (Sandercock, 1998) و پتسی هیلی از نظریه مشوق «مباحثه» بین دنیا‌های متفاوت کنشگران محلی و پدیدآورنده احساس مالکیت مشترک در نتایج تصمیمات برنامه‌ریزی شهری (Heally, 1997) سخن به میان آورده‌اند.

در رهیافت‌های نوین، برنامه‌ریزی شهری صرفاً عملی فنی و تخصصی نبوده، بلکه فرآیندی سیاسی و دموکراتیک است؛ فرآیندی که در آن برنامه‌ریزان (برنامه‌ریزان شهری) نقشی فعال، سیاسی، ارزشی و میانجی‌گرانه دارند. فارستر (۱۹۸۹)، با مطالعه برنامه‌ریزی در عمل به این باور رسید که برنامه‌ریزی عملی «ارتباطی» و «سیاسی» است؛ از نظر روش‌شناختی، برخلاف روش‌های برنامه‌ریزی خردگرا، نظریه‌پردازان برنامه‌ریزی ارتباطی، در پی روش‌های صرفاً خردگرایانه، اثباتی و استاندارد شده نیستند. (Heally, 1997; Brand & Guffikin, 2007)

رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی به شیوه‌های متفاوتی صورت‌بندی شده است. از نظر پتسی هیلی این رهیافت‌ها در قالب دو گروه عمده «انسان‌گرایی نوین^۶» و «عمل‌گرایی» قابل طبقه‌بندی هستند و اساس این دو رهیافت عمده، مولفه‌های ارتباطی و یادگیری اجتماعی در قالب یک فرآیند دموکراتیک است. همچنین فیلیپ آلمندینگر نظریات جدید برنامه‌ریزی را به رهیافت‌های پست مدرن، ارتباطی- همکارانه و عمل‌گرایانه تقسیم‌بندی می‌کند و همانند پتسی هیلی جوهره این رهیافت‌ها را مولفه‌های اجتماعی و فرآیندهای ارتباطی- دموکراتیک برمی‌شمرد. (Allmendinger, 2002: 80). میشل (۲۰۰۲) نیز رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی را پارادایم کثرت‌گرایی^۷ می‌خواند و آن‌ها را در قالب نظریات برنامه‌ریزی حمایتی، تعاملی، مذاکره‌ای، ارتباطی و انتقادی، طبقه‌بندی می‌کند. به زعم میشل اساس این نظریات بر اهمیت یافتن مباحث اجتماعی و دموکراتیک استوار است.

ارنست الکساندر نیز رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی را پارادایم «برنامه‌ریزی به مثابه تعامل» نامگذاری نموده است (Alexander, 1997).

1. Social transactivist
2. Social Mediator
3. Activist
4. Missionary
5. Critical Friend
6. New Humanism
7. Pluralistic Paradigm

2000). در این پارادایم، جوهره برنامه‌ریزی تعامل و یادگیری اجتماعی تلقی می‌شود؛ برنامه‌ریزی یک عمل انفرادی نیست بلکه در متن تعاملات بین افراد اتفاق می‌افتد. در مجموع رهیافت‌های نوین به روش‌های کیفی، مذاکره‌ای و تفسیری بیش از روش‌های کمی و فنون تخصصی توجه دارند؛ البته بستر مورد مداخله در برنامه‌ریزی نیز در این نگرش بسیار حائز اهمیت است و در این پارادایم، جهت‌گیری‌های عمل‌گرایانه بر پایه دانش تجربی و «یادگیری دوجانبه اجتماعی»، دارای نقش کلیدی است.

۲-۲. پیشینه و مبانی توسعه پایدار با تأکید بر توسعه پایدار شهری

اصطلاح توسعه پایدار برای نخستین بار در گزارش برانتلند در سال ۱۹۸۷ به کار گرفته شد. در اغلب منابع مرتبط، توسعه پایدار فرآیندی است که آینده‌ای مطلوب را برای جوامع بشری متصور می‌شود که در آن شرایط زندگی و استفاده از منابع، بدون آسیب رساندن به یکپارچگی، زیبایی و ثبات نظام‌های حیاتی، نیازهای انسان را برطرف می‌سازد (به طور مثال ر.ک به: WCED, Krizek & Power, 2018; Baker, 2015; Blowers, 1993; Brooks, 1994; Ress, 1996; Baker, 2015; Lafferty & Eckerberg, 2013). توسعه پایدار راه‌حلی را برای نظام‌های آسیب‌پذیر ساختاری، اجتماعی و اقتصادی توسعه ارائه می‌دهد تا بتواند از بروز مسائلی همچون نابودی منابع طبیعی، تخریب سامانه‌های زیستی، آلودگی، تغییرات آب و هوایی، افزایش بی‌رویه جمعیت، بی‌عدالتی و پایین آمدن کیفیت زندگی انسان‌های حال و آینده جلوگیری کند (Brooks, 1994). توسعه پایدار فرآیندی است که در استفاده از منابع، هدایت سرمایه‌گذاری‌ها، جهت‌گیری توسعه فناوری و تغییرات نهادی، با نیازهای حال و آینده سازگار باشد. توسعه پایدار که از دهه ۱۹۹۰ بر آن تأکید شد جنبه‌ای از توسعه انسانی در ارتباط با محیط زیست و نسل‌های آینده است (Lafferty & Eckerberg, 2013).

پایداری به عنوان واژه‌ای که برای جریان‌های اصلی تفکرات اجتماعی، زیست‌محیطی و اقتصادی مفهوم نسبتاً جدید محسوب می‌گردد، بسته به اعتقادات، آگاهی‌ها و جایگاه سیاسی یک فرد به صورت‌های گوناگون تفسیر می‌گردد. این واژه از فردی به فرد دیگر، از محله‌ای به محله دیگر، از شهری به شهر دیگر و از ملتی به ملت دیگر معانی متفاوت پیدا می‌کند (Krizek & Power, 2018). برای برخی از جوامع پایدار می‌تواند با زندگی در آبادی‌های متراکم با استفاده از شبکه حمل و نقل همگانی، به حداقل رساندن مصرف انرژی و بازیافت ضایعات تحقق یابد. برای گروهی دیگر، پایداری تصاویری از زندگی اجتماعی در جوامع کشاورزی و فضاهای باز و وسیع و ارتباطات اجتماعی قوی ارائه می‌دهد (Baker, 2015). در حقیقت هر یک از تصورات نسبت به مفهوم و اصول توسعه پایدار، همراه تصورات بی‌شمار ناگفته دیگر، از نوعی اعتبار برخوردار هستند. با توجه به تنوع شیوه‌های زندگی و ترجیحاتی که در همه جوامع و کشورهای جهان وجود دارد نمی‌توان تعریف واحدی از مفهوم پایداری که برآورنده تمامی نظرات و انتظارات باشد ارائه داد. علی‌رغم این عدم قطعیت‌ها، توافق رو به رشدی مبنی بر این که پایداری هدفی است که ارزش تلاش دارد، وجود دارد.

برخی صاحب‌نظران (به طور مثال ر.ک به: Campbell & Fainstein, 2003) بر این باورند که جامعه پایدار به طور عام و شهر پایدار به طور خاص از توازن عدالت اجتماعی، یکپارچگی اکولوژیکی و رونق اقتصادی حاصل می‌گردد. آنان تلاش می‌کنند منافع رقابتی این سه حوزه که باهم سازگار و برهم منطبق هستند را به همدیگر پیوند بزنند. به علاوه، این جریان باید تساوی حقوق بین نسل‌ها و درون نسل‌ها، تامین نیازهای اساسی بشری و محافظت از سامانه‌های طبیعی پایداری حیات ما را مورد ملاحظه و توجه قرار دهد. بنابراین در اغلب منابع پرارجاع، توسعه پایدار از سه سامانه کلیدی تشکیل می‌شود: رونق اقتصادی، عدالت اجتماعی و یکپارچگی اکولوژیکی که از این سامانه با عنوان «مثلث پایداری» در علوم محیطی و برنامه‌ریزی شهری نام برده می‌شود (Krizek & Power, 2018).

۳. روش‌شناسی پژوهش

براساس دسته‌بندی پارادایمی بلیکی (۲۰۰۷) این پژوهش به دلیل استفاده از منطق استفهامی در نسبت با متون نظری برنامه‌ریزی، مبانی و دستورالعمل‌های توسعه پایدار در زمره تحقیقات تفسیری^۱ و فرا اثبات‌گرا^۲ جای می‌گیرد. همچنین این تحقیق به دلیل اتکا بر داده‌های

1. Interpretive
2. Post-Positivist

کیفی و استفاده از روش‌های تفسیری متن، از روش‌شناسی کیفی^۱ برخوردار است. روش‌های اصلی به کار رفته در این پژوهش، روش تحلیل محتوای کیفی^۲ مبتنی بر داده‌های متنی و روش فراترکیب کیفی^۳ در جهت دستیابی به یک چارچوب یکپارچه مفهومی در حوزه توسعه پایدار است.

طی بیش از یک قرن گذشته به موازات حرکت از پارادایم اثبات‌گرایی به پارادایم فرا اثبات‌گرایی - تفسیرگرایی در فلسفه‌ی علم (Blaikie, 1993; Creswell, 2003; 2007; Neuman, 1994)، که به ترتیب زیربنای پژوهش‌های کمی و کیفی را شکل می‌دهند، تعریف تحلیل محتوا نیز تغییر کرده است. اولین تعابیر از تحلیل محتوا محدود به رویکرد کمی و در چارچوب پارادایم اثبات‌گرایی شکل گرفت. تحلیل محتوای کمی با «توصیف عینی، سیستماتیک و کمی محتوای آشکار متون» سروکار دارد (Berelson, 1952: 18). توصیف‌های بعدی از تحلیل محتوا مبتنی بر پارادایم فرا اثبات‌گرایی و تفسیرگرایی نشان می‌دهد که از نیمه‌ی دوم قرن بیستم، تحلیل محتوا دستخوش تغییراتی اساسی شده و به جای توصیف عینی و شمارش واژگان به سمت رویکردی کیفی با هدف فهم و تفسیر محتوای آشکار و نهان متون حرکت کرده است (Schreier, 2012). در رویکرد کیفی تحلیل محتوا که در این مقاله به کار گرفته شده، فهم و تفسیر معانی به کار رفته در متون مرتبط با موضوع نظیر ادبیات نظری و دستورالعمل‌های جهانی نسبت به شمارش کمی واژگان و عبارات در متن اهمیت مضاعفی دارند.

در این مقاله ابتدا در چارچوب روش تحلیل محتوای کیفی، به فهم مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی به کار رفته در رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی اقدام شده و سپس با کدگذاری مولفه‌های مرتبط با توسعه پایدار شهری، با استفاده از روش فراترکیب کیفی ارتباط میان مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی شهری از یکسو و عناصر کلیدی توسعه پایدار از سوی دیگر در قالب یک ماتریس مفهومی تبیین شده است. فرا ترکیب کیفی تلفیق تفسیری از نتایج تحلیل محتوای کیفی است که بیشتر بر سنتزهای تفسیری داده‌ها و شواهد مبتنی است و یک توصیف یا ترکیب کاملاً تلفیقی از داده‌های متنی، ادبیات نظری و تجربی به دست می‌دهد. (Sharifazadegan & NedayiToosi, 2015).

روش نمونه‌گیری به کار رفته در این پژوهش همانند اغلب روش‌های کیفی، نمونه‌گیری تئوریک و هدفمند است (بلیکی، ۲۰۰۷: ۲۶۷). این روش نوعی نمونه‌گیری غیرتصادفی است که به آن روش نمونه‌گیری قضاوتی نیز گفته می‌شود (کرسول، ۲۰۰۷). در این پژوهش بر مبنای روش‌های رایج نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی، مواردی (مهمترین نظریات نوین برنامه‌ریزی) انتخاب شده که برای رسیدن به اهداف پژوهش (فهم و تبیین رابطه میان مولفه‌های اجتماعی برنامه‌ریزی و اصول کلیدی توسعه پایدار شهری) مناسب‌تر باشند. در این پژوهش تمرکز بر متونی است که با توجه به هدف تحقیق، حاوی اطلاعات زیادی باشند. بنابراین تحلیل محتوای متونی انجام شده که در زمره مشهورترین و پرارجاع‌ترین منابع در حوزه نظریه برنامه‌ریزی و توسعه پایدار است. از این رو با استفاده از سامانه‌های گوگل اسکولار^۴ و اسکوپوس^۵ ابتدا کلیدواژه‌های اصلی تحقیق جستجو شده و حدود ۲۵۰ کتاب و مقاله معتبر مورد غربالگری اولیه واقع شد. سپس براساس روش نمونه‌گیری هدفمند و قضاوتی با بررسی تعداد ارجاعات از دهه ۱۹۷۰ تاکنون از یکسو و بررسی دقیق‌تر چکیده مقالات و فهرست کتاب‌ها از سوی دیگر، در نهایت ۷۸ منبع به عنوان مواد اصلی تحقیق جهت تحلیل محتوا و تدوین ماتریس فراترکیب کیفی انتخاب گردید.

۴. یافته‌های پژوهش

تحلیل و ارائه یافته‌ها در این مقاله در سه مرحله انجام شده است. در مرحله اول با بررسی متون مرتبط با رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی و با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی مقوله‌های حاصل از کدگذاری مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی در نظریات جدید صورت‌بندی شده

1. Ualitative Methodology
2. Qulitative Content Analysis
3. Qulitative Meta-Synthesis
4. Google Scholar
5. Scopus

است. در مرحله دوم، مبانی نظری و دستورالعمل‌های مرتبط با توسعه پایدار براساس منابع معتبر و پراچاع مورد بررسی قرار گرفته تا براساس کدگذاری‌های حاصل از روش تحلیل محتوای کیفی، محورها و مقولات اصلی و فرعی توسعه پایدار استخراج گردد. برهم‌کنش این دو بخش با ماتریس فراترکیب کیفی در مرحله سوم، مبنای اصلی دستیابی به یک چارچوب نظری منسجم در راستای رسیدن به هدف اصلی مقاله است. چارچوبی که تلاش می‌کند ارتباط منسجمی میان ابعاد اجتماعی و ارتباطی رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی و مولفه‌های توسعه پایدار برقرار نماید.

۴-۱. تحلیل محتوا و کدگذاری رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی

در مرحله اول، با استفاده از روش تحلیل محتوای کیفی به طبقه‌بندی و کدگذاری مولفه‌های ارتباطی و اجتماعی در منابع معتبر و مرتبط با رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی پرداخته‌ایم. همان‌گونه که پیشتر در بخش روش‌شناسی عنوان شد، دلیل اصلی انتخاب این منابع، نمونه‌گیری هدفمند و غیرتصادفی مبتنی بر تعداد ارجاعات و میزان اثرگذاری بر تکامل موضوعات ارتباطی، مذاکره‌ای، اجتماعی و کثرت‌گرایانه در ۵۰ سال اخیر بوده است. جدول (۱)، نتایج حاصل از تحلیل محتوای مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی در رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی را نشان می‌دهد.

جدول (۱): نتایج حاصل از تحلیل محتوا و کدگذاری مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی در رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی

مقولات اصلی	مقولات فرعی	منابع
ظرفیت‌سازی	<ul style="list-style-type: none"> • تمهید «زیربنا» های فکری لازم برای تحقق «یادگیری دوجانبه اجتماعی» • ترویج فرهنگ «آگاهی عمومی» در جامعه نسبت به برنامه‌ریزی شهری و اهداف آن • شناسایی و به رسمیت شناختن گروه‌های مختلف اجتماعی و صداهای خاموش • اعتمادسازی از طریق شفافیت و توزیع عادلانه اطلاعات در میان گروه‌های مختلف جامعه • ایجاد ظرفیت‌های حقوقی و قانونی برای تسهیل مکانیزم‌های ارتباطی و شورایی 	Heally 1997, 1998, 2003, 2006 Heally et al., 2017 Forester 1989, 1993, 2012 Gunder and Hillier, 2009 Innes 1995, 1998 Hoch 1994, 2007 Sandercock 1998
نهادسازی	<ul style="list-style-type: none"> • حمایت از تشکیل نهادهای محلی • تسهیل بسترهای قانونی در جهت شکل‌گیری نهادهای مدنی فعال • حمایت از نهادهای داوطلبانه غیردولتی (NGOs) • حمایت از تشکیل نهادهای تسهیل‌گر «یادگیری اجتماعی» 	Alexander 2000, 2001 Gunder and Hillier, 2009 Forester 1989, 1993, 1999, 2012, 2013, 2020 Hillier 2002, 2003 Heally 1997, 1998, 2003, 2006
آگاهی و یادگیری اجتماعی	<ul style="list-style-type: none"> • پذیرش برنامه‌ریزی از سوی متخصصان به عنوان «یادگیری دوجانبه اجتماعی» • به رسمیت شناختن اشکال مختلف دانش و عقلانیت از سوی برنامه‌ریزان شهری و مدیران شهری (دانش تجربی، قصه‌گویی، دانش محلی، دانش سرزمینی و ...) • تعامل دانش میان متخصصان، برنامه‌ریزان و اجتماعات محلی 	Friedmann 1973, 1987, 1993, 2003, 2011 Forester 1993, 2012, 2017 Alexander 1994, 1999, 2000 Cheng, 2013 Polk and Knutsson, 2008 Heally, 1997, 2006
ارتباط، تسهیل‌گری و میانجی‌گری	<ul style="list-style-type: none"> • برنامه‌ریزی به عنوان فعالیتی تعاملی، مذاکره‌ای و تفسیری • تسهیل ارتباط میان افراد، از طریق احترام گذاشتن، گوش دادن به حرف یکدیگر و ... • تلاش برنامه‌ریزان شهری در جهت تسهیل و میانجی‌گری ارتباط میان کنشگران مختلف • تحقق فرصت‌های برابر برای اظهارنظر و نقد نزد کنشگران مختلف • برنامه‌ریزی به مثابه عمل سیاسی از طریق گفتگو و مذاکره • گفتگو و ارتباط کنشگران مهمترین روش دستیابی به عقلانیت جمعی • تلاش برای گذار از زیست-جهان فردی به زیست-جهان بین‌الذنهانی از طریق گفتگو 	Fischer & Gottweis, 2012 Forester 1989, 1993, 1999, 2012, 2013, 2017, 2020 Hillier 2002, 2003 Hillier & Heally, 2010 Heally 1997, 1998, 2003, 2008 Innes 1995, 1998 Innes & Booher, 2002, 2018 Hoch 1994, 1996, 2011 2017 Allmendinger 1998, 2002, 2012 Stein & Harper, 2012

براساس تحلیل محتوا و کدگذاری متون مرتبط با رهیافت‌های جدید برنامه‌ریزی، چهار مقوله اصلی به عنوان مهمترین اصول اجتماعی و ارتباطی نظریات نوین استخراج شده است. این اصول عبارتند از: ظرفیت‌سازی اجتماعی، نهادسازی، آگاهی و یادگیری اجتماعی، ارتباط تسهیل‌گری و میانجی‌گری میان کنشگران متعدد برنامه‌ریزی (مدیران، متخصصان و اجتماعات محلی). این مقولات در

ترکیب با نتایج حاصل از کدگذاری داده‌ها در مرحله دوم (مقولات اصلی توسعه پایدار)، مولفه‌های اصلی ماتریس فراترکیب کیفی را به عنوان نتیجه پژوهش شکل می‌دهد.

رهیافت‌های دموکراتیک با عناوینی چون برنامه‌ریزی ارتباطی، همکارانه، مذاکره‌ای، گفتگویی و عمل‌گرایانه در دهه‌های اخیر از توفیق نسبتاً مطلوبی به خصوص در سطوح شهری و محلی سیاستگذاری برخوردار بوده‌اند؛ تجربیات متعددی از این رویافت‌ها در کشورهای اروپایی و ایالات متحده و حتی در کشور هندوستان، در سطوح محلی مشاهده می‌شود (Westin, 2022). عده‌ای معتقدند فارغ از توفیق رویافت‌های دموکراتیک در رسیدن به نتایج قابل قبول، این کنش‌ها می‌توانند زمینه مناسبی را برای یادگیری اجتماعی، اعمال دموکراسی و افزایش مشارکت و تعهد مردم در قبال محیط‌زیست و دستیابی به توسعه پایدار در سطوح محلی فراهم آورد. (Friedmann, 1998; Sandercock, 1998).

۲-۴. تحلیل محتوا و کدگذاری متون مرتبط با توسعه پایدار

در محله دوم، تحلیل محتوای متون مرتبط با توسعه پایدار انجام شده است. لازم به ذکر است که در این مرحله به جای بررسی دستورالعمل‌ها و محتوای کنفرانس‌های جهانی به صورت مجزا، از منابعی استفاده شده که تمامی دستورالعمل‌ها، کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های جهانی مرتبط با توسعه پایدار را از بدو شکل‌گیری تا سال ۲۰۲۰ میلادی به اختصار جمع‌آوری کرده‌اند. (به طور مثال ر.ک به Grunkmeyer & Moss, 2020; Lafferty & Eckerberg, 2013; Krizek & Power, 2018). همچنین علاوه بر دستورالعمل‌ها، کنفرانس‌ها و کنوانسیون‌های جهانی مرتبط با پایداری (نظیر گزارش برانتلند (۱۹۸۷)، اجلاس زمین (۱۹۹۲)، اجلاس شهر (۱۹۹۶)، اجلاس ژوهانسبورگ (۲۰۰۲)، اجلاس ریو ۲۰۱۲ و غیره)، برخی از مهمترین متون نظری مرتبط با توسعه پایدار نیز براساس تعداد ارجاعات در ۳۰ سال گذشته مورد بررسی قرار گرفته است. جدول شماره (۲)، نتایج حاصل از تحلیل محتوا و کدگذاری اصول و معیارهای کلیدی توسعه پایدار را به اختصار نشان می‌دهد.

با توجه به تحلیل محتوای متون مرتبط با پایداری در جدول (۲)، می‌توان مقولات استخراج شده در جدول زیر را به عنوان اصول و معیارهای کلیدی توسعه پایدار متصور بود. براساس ادبیات توسعه پایدار تحقق چنین معیارهایی نیازمند تغییرات نسبتاً گسترده در نحوه تفکر جامعه نسبت به زندگی، مصرف و پدیده شهر است. بنابراین مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی رویافت‌های جدید برنامه‌ریزی می‌تواند نقش موثری در تحقق اصول و معیارهای توسعه پایدار در قلمرو شهرها و مکان‌ها ایفا نماید؛ گزاره‌ای که بسیاری از نظریه‌پردازان رویافت‌های نوین برنامه‌ریزی و مطالعات شهری نیز به آن اذعان نموده‌اند (به طور مثال ر.ک به Harvey & Perry, 2015; Harvey, 2016; Campbell & Fainstein, 2019; Forester, 2006, 2013, 2020; Dyball & Keen, 2012; Holden, 2008; Wlas & Lenglet, 2016; Hillier & Heally, 2010; Gunder & Hillier, 2009; Allmendinger, 2002, 2012; 2003).

جدول (۲): نتایج حاصل از تحلیل محتوا و کدگذاری اصول و معیارهای کلیدی توسعه پایدار

منابع	مقولات فرعی	مقولات اصلی
Baker, 2015 Blowers, 1993 Brooks, 1994 ECAC, 1993 Elliot, 2012 Grunkemeyer & Moss 2020 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013 WCED, 1987	<ul style="list-style-type: none"> حفظ منابع کنونی با مصرف صحیح و عادلانه حفاظت از محیط‌زیست و اکوسیستم کنترل محیط‌زیست و حفظ منابع طبیعی حفاظت تصنی از اندوخته فعلی مدیریت منابع بدون اختلال در سامانه‌های حامی حیات محدود کردن گرایش انسان به مصرف‌گرایی 	مدیریت و حفاظت از منابع
Akenji et al., 2015 Baker, 2015 Blowers, 1993 Campbell & Fainstein, 2003 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013 WCED, 1987	<ul style="list-style-type: none"> افزایش ثروت بلند مدت زمین کنترل بهره‌برداری از منابع طبیعی تجدیدناپذیر کاهش مصرف منابع حیاتی و تجدیدناپذیر کاهش تولید ضایعات و مواد شیمیایی کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی (آب، خاک، هوا و ...) 	کنترل و کاهش مصرف و آلودگی‌های محیطی

ادامه جدول (۳): نتایج حاصل از تحلیل محتوا و کدگذاری اصول و معیارهای کلیدی توسعه پایدار

منابع	مقولات فرعی	مقولات اصلی
Baker, 2015 Brooks, 1994 Elliot, 2012 Fainstein, 2014 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013 Ress, 1996 WCED, 1987	<ul style="list-style-type: none"> • تامین نیازهای اساسی همه گروه‌های اجتماعی • تامین نیازهای اساسی انسان • ارضاء نیازهای اساسی بشر (خدمات شهری و سایر نیازهای مادی و معنوی برای همه افراد) • پاسخ به نیاز همه افراد به ویژه فقرای جامعه • تامین نیازهای مادی و معنوی برای همه افشار 	تامین نیازهای اساسی
Brooks, 1994 Dempsey ET AL., 2011 Eckstein & Throgmorton 2003 Fainstein, 2014 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013 Ress, 1996	<ul style="list-style-type: none"> • برابری، ایمنی و رضایت بخشی برای همه • تاکید بر توازن اکولوژیکی و برابری اجتماعی در شهر • دستیابی به برابری و عدالت اجتماعی • پاسخ به نیازهای همه گروه‌های اجتماعی و به ویژه فقرا • عدالت در بهره‌مندی از طبیعت، هوای پاک، مسکن سالم 	برابری و عدالت اجتماعی
Fainstein, 2014 Lafferty & Eckerberg 2013 Ress, 1996 Wisner, 1995	<ul style="list-style-type: none"> • انسجام، برنامه‌ریزی و فرآیندهای یادگیری اجتماعی • تمرکززدایی و دموکراسی شهری • تامین استقلال و حق رای اجتماعی و تنوع فرهنگی 	حیات اجتماعی - سیاسی
Baker, 2015 Berke & Conroy, 2000 Blowers, 1993 Brooks, 1994 Chai, 2009 Elliot, 2012 Grunkemeyer & Moss 2020 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013 Ress, 1996 Sadler, 1996 Wisner, 1995	<ul style="list-style-type: none"> • تحول اقتصادی - اجتماعی جامعه به صورت موزون • پیشرفت اقتصادی در حوزه تلاش برای رفاه ذهنی - روانی، فرهنگی، زیست‌محیطی • یکپارچه‌سازی دو فعالیت کلان: (۱) مصرف و توسعه منابع (۲) حفاظت محیطی • عدم پرداختن به توسعه یک بعدی و بدون توجه به محیط • انسجام و یکپارچگی توسعه و حفاظت • حفظ انسجام اکولوژیکی در پیوند با توسعه اقتصادی 	یکپارچگی توسعه
Berke & Conroy, 2000 Grunkemeyer & Moss 2020 Krizek & Power, 2018 Lafferty & Eckerberg 2013	<ul style="list-style-type: none"> • افزایش رضایتمندی عمومی • تامین ایمنی و امنیت مادی و معنوی • گذار از رضایتمندی مادی به معنوی 	ایمنی و رضایت بخشی

۳-۴. برهم‌کنش مقولات حاصل از گام‌های اول و دوم با روش فراترکیب کیفی

در مرحله سوم، هدف اصلی پژوهش و پاسخ به سوال اصلی مقاله محقق شده است. در این مرحله مقولات مستخرج از مراحل اول و دوم اجزای اصلی ماتریس فراترکیب کیفی را شکل می‌دهند. فراترکیب کیفی، روشی است که تلفیق تفسیری از نتایج کیفی مبتنی بر داده‌های متنی به دست می‌دهد و در پژوهش پیش رو از این روش برای برهم‌کنش میان ابعاد اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی از یکسو و مولفه‌های توسعه پایدار از سوی دیگر استفاده شده است. مزیت اصلی این ماتریس به دست دادن یک چارچوب مفهومی یکپارچه در حوزه محتوایی و رویه‌ای برنامه‌ریزی در راستای تحقق اصول و معیارهای توسعه پایدار در سطوح محلی است. به بیانی دیگر اگر مقولات پایداری را در قلمرو «چیستی» و اهداف برنامه‌ریزی تلقی کنیم، مقولات حاصل از رهیافت‌های اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی در قلمرو «چگونگی» و مسیر تحقق اهداف پایداری قابل تعریف‌اند. ماتریس فراترکیب کیفی حاصل از تلاقی مقولات مراحل اول و دوم در قالب جدول شماره (۳) نمایش داده شده است. در این جدول، اصول و معیارهای اجتماعی و ارتباطی برنامه‌ریزی از یکسو و اصول کلیدی توسعه پایدار از سوی دیگر متناظر شده و رابطه معنی‌دار میان این سطوح نمایش داده شده است.

برهم‌کنش معیارهای اجتماعی برنامه‌ریزی و مولفه‌های توسعه پایدار نشان می‌دهد که دستیابی به توسعه پایدار شهری در وجوه مختلف چه رابطه‌ای با معیارهای اجتماعی و ارتباطی رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی برقرار می‌نماید. براساس تحلیل‌های صورت گرفته در

ماتریس فراترکیب کیفی، مولفه‌هایی نظیر آموزش همگانی، ترویج آگاهی عمومی، حمایت از نهادهای مدنی حامی محیط‌زیست و ارتباط و تعامل مستمر با کنشگران اجتماعی در فرآیند برنامه‌ریزی می‌تواند کمک شایانی به حفظ منابع طبیعی، کنترل و کاهش مصرف و توازن توسعه اقتصادی- اجتماعی ضمن پذیرش محدودیت‌های زیست‌محیطی نماید. چنانچه نظریه‌پردازانی چون فارستر (۲۰۰۶)، هاروی (۲۰۱۹)، کمپل و فاین اشتاین (۲۰۰۳) و گاندر و هیلیر (۲۰۰۹) نیز بر لزوم تعامل میان آموزش، آگاهی عمومی و ارتباط در برنامه‌ریزی از یکسو و حفاظت از محیط طبیعی از سوی دیگر تأکید ورزیده‌اند.

جدول (۳): برهم‌کنش مقولات اخذ شده از تحلیل محتوای متون براساس روش فراترکیب کیفی

مقولات برنامه‌ریزی	مقولات پایداری	ظرفیت‌سازی اجتماعی	نهادسازی	آگاهی و یادگیری اجتماعی	ارتباط و میانجی‌گری
حفاظت از منابع طبیعی	حفاظت از منابع طبیعی	ارتقای ظرفیت‌های حقوقی در راستای حفاظت از منابع طبیعی	شکل‌گیری و حمایت از نهادهای حافظ محیط زیست	ارتقای آگاهی عمومی نسبت به اهمیت حفاظت از منابع طبیعی	تبادل دانش زیست‌محیطی میان متخصصان، مدیران و مردم
کنترل و کاهش مصرف و آلودگی‌های محیطی	کنترل و کاهش مصرف و آلودگی‌های محیطی	نهادینه‌سازی کاهش مصرف و آلودگی‌های محیطی در جامعه از طریق ظرفیت‌سازی اجتماعی	حمایت نهادهای مدنی در جهت نهادینه‌سازی فرهنگ مصرف انرژی و منابع محیطی	ارتقای آگاهی اجتماعی نسبت به خطرات و مضرات مصرف بی‌رویه و آلودگی‌های محیطی	تبادل نظرات در خصوص راه‌کارهای کاهش مصرف و آلودگی محیطی در برنامه‌ریزی
تامین نیازهای اساسی	تامین نیازهای اساسی	تمهید ظرفیت‌های حقوقی و اجتماعی در جهت حمایت بازیگران مختلف برنامه‌ریزی شهری از تامین نیازهای اساسی و پرهیز از نگاه سوداگرانه به شهرها	حمایت از نهادهای اجتماعی و محلی در جهت بازشناسی مستمر نیازهای اساسی گروه‌های مختلف جامعه	فهم صحیح نیازهای اساسی ساکنان توسط برنامه‌ریزان و ارتقای آگاهی اجتماعات محلی نسبت به درک محدودیت‌های زیست‌محیطی در پاسخ به نیازها	به رسمیت شناختن دیدگاه‌های همه کنشگران در جهت تشخیص نیازهای اساسی از طریق گفتگوی مستمر میان کنشگران برنامه‌ریزی شهری
برابری و عدالت	برابری و عدالت	ظرفیت‌سازی اجتماعی در جهت رعایت حقوق همه گروه‌های اجتماعی اعم از اقلیت‌ها، کم‌توانان، طردشدگان اجتماعی و سایرین	حمایت از تشکیل نهادهای اجتماعی حامی عدالت، نهادهای صنفی، انجمن‌های داوطلبانه و مردم‌نهاد	فهم نیازهای گروه‌های اجتماعی مختلف توسط متخصصان و مدیران و ارتقای آگاهی تمام اقشار نسبت به حقوق اجتماعی	تسهیل فرصت‌های برابر مشارکت برای گروه‌های مختلف اجتماعی در جهت دستیابی به عدالت در شهر
حیات اجتماعی- سیاسی	حیات اجتماعی- سیاسی	تشویق جامعه به «کنشگری» و ایفا کردن نقش «فعال» در راستای تحقق توسعه پایدار شهری از طریق شفافیت، اطلاع‌رسانی و مقررات	حمایت از شکل‌گیری و ثبات نهادهای مدنی به عنوان عنصر اصلی حیات اجتماعی= سیاسی در شهر	آموختن هنر اظهار نظر کردن، گوش فرادادن و احترام متقابل در جهت تحقق حیات اجتماعی- سیاسی و ارتباط مبتنی بر مذاکره	تسهیل ارتباط، مذاکره و مشارکت عمومی توسط متخصصان و مدیران در فرآیندهای برنامه‌ریزی شهری
یکپارچگی توسعه	یکپارچگی توسعه	تمهید زیرساخت‌های اجتماعی و حقوقی برای متخصصین، سرمایه‌گذاران و ساکنان در خصوص تعادل میان توسعه اقتصادی، اجتماعی و محیط‌زیست	به رسمیت شناختن نقش و همکاری میان نهادهای اجتماعی و مدنی در حوزه‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی، زیست‌محیطی	ارتقای آگاهی عمومی از طریق فرآیند یادگیری اجتماعی نسبت به لزوم درک محدودیت‌های زیست‌محیطی در توسعه اقتصادی و اجتماعی شهرها	میانجی‌گری میان منافع متعارض کنشگران به منظور تحقق توسعه اقتصادی- اجتماعی و در عین حال حفاظت محیطی و فرهنگی در فرآیند برنامه‌ریزی شهری
ایمنی و رضایت‌بخشی	ایمنی و رضایت‌بخشی	بازتعریف مفهوم رضایت‌مندی از طریق آموزش مستمر اجتماعی و تمهید زیرساخت‌های حقوقی و قانونی برای به رسمیت شناختن نیازهای گروه‌های مختلف جامعه شفافیت و اطلاع‌رسانی مستمر	حمایت از نهادهای مدنی حافظ منافع گروه‌های مختلف اجتماعی به ویژه گروه‌های آسیب‌پذیر به منظور تشخیص رضایت‌مندی این گروه‌ها از اقدامات برنامه‌ریزی شهری	لزوم تغییر دیدگاه عمومی نسبت به مفهوم رضایت‌مندی از طریق آموزش مستمر اجتماعی (فهم این که رضایت‌مندی به معنای توانایی مصرف بیشتر نیست)	افزایش رضایت‌مندی عمومی از طریق تحقق مذاکره و گفتگو در فرآیند برنامه‌ریزی شهری ارتباطی و به رسمیت شناختن دیدگاه‌های کنشگران مختلف

همچنین تمهید ظرفیت‌های فکری در حمایت از بازیگران محلی برنامه‌ریزی، حمایت از تشکل‌های داوطلبانه محلی، تشویق جامعه به کنشگری فعال اجتماعی، به رسمیت شناختن دیدگاه‌ها و نیازهای کنشگران مختلف و بالاخص آموزش مستمر اجتماعی در فرآیند برنامه‌ریزی نیز می‌تواند سهم به‌سزایی در فهم نیازهای اساسی ساکنان شهر، تحقق برابری و عدالت اجتماعی و دستیابی به ایمنی و رضایت‌مندی عمومی که در زمره اهداف کلیدی توسعه پایدار شهری است، ایفا نماید. در دیدگاه حامیان پایداری (به طور مثال ر.ک به Harvey, 2019; Krizek & Power, 2018) تحقق توسعه پایدار مستلزم تغییر دیدگاه عمومی نسبت به مفهوم محیط طبیعی و توسعه

است؛ تغییری که از طریق ارتباط و تعامل دوجانبه متخصصان، مدیران و اجتماعات محلی در قالب فرآیند یادگیری اجتماعی و کنش‌های ارتباطی و مذاکره‌ای میسر خواهد شد.

۵. بحث و نتیجه‌گیری

با وجود تاکید روزافزون بر ضرورت همکاری رهیافت‌های ارتباطی و مذاکره‌ای به عنوان رویه، و مولفه‌های توسعه پایدار شهری به عنوان محتوا، کوشش قابل توجهی در راستای پیوند این دو حوزه نظری با یکدیگر صورت نگرفته است. در این مقاله تلاش شد تا با استفاده از تحلیل محتوای کیفی مولفه‌های اجتماعی و ارتباطی در رهیافت‌های نوین برنامه‌ریزی شهری (با تاکید بر رهیافت‌های دمکراتیک و کثرت‌گرا) از یکسو و مولفه‌های کلیدی توسعه پایدار از سوی دیگر، تبیینی از برهم‌کنش میان مقولات مستخرج از تحلیل محتوا با استفاده از روش فرا ترکیب کیفی به دست داده شود. ضرورت چنین ارتباطی از لزوم هماهنگی میان بعد محتوایی و رویه‌ای برنامه‌ریزی نشات می‌گیرد. به بیانی دیگر اگر بپذیریم، پایداری به عنوان نظریه‌ای با قابلیت‌های بالا در حوزه محتوایی از ضعف‌های روش‌شناختی و رویه‌ای رنج می‌برد، رهیافت‌های دمکراتیک و کثرت‌گرایانه نظیر رویکردهای ارتباطی-همکارانه، مذاکره‌ای، گفتگویی و عمل‌گرایانه به عنوان مدل‌های نظری عمدتاً رویه‌ای، تا حد زیادی می‌توانند این خلا را در پیوند دانش به کنش در برنامه‌ریزی شهری پر نمایند؛ چنانچه در نگاه بسیاری از نظریه‌پردازان جهانی متاخر، رهیافت‌های انسان‌گرایی نوین (ارتباطی، همکارانه و ..) و عمل‌گرایانه بهترین مکمل انگاره‌های توسعه شهری پایدار به شمار می‌رود.

همچنین می‌توان اذعان داشت که در متون امروزی توسعه پایدار، مسئولیت‌پذیری اخلاقی و آگاهی اجتماعی یکی از زیرساخت‌های اساسی فرهنگی و اجتماعی در فرآیند پایداری شهرها به حساب می‌آید. چنانچه در دیدگاه عده‌ای از صاحب‌نظران، «آگاهی»، «ارتباط» و «یادگیری اجتماعی»، شروط اساسی در رهایی از سلطه عقلانیت‌های سودمندگرا و منافع معارض با فرآیند توسعه پایدار محلی محسوب می‌شود. تحقق چنین فرآیندی تنها از طریق فراهم آوردن ظرفیت‌های اجتماعی و مدنی و در نهایت تحقق کنش‌های ارتباطی و مذاکره‌ای در برنامه‌ریزی شهری میسر می‌گردد. بنابراین اگر اصول پایداری در برنامه‌ریزی شهری را یک روی سکه در نظر بگیریم آن روی سکه به عنوان مکمل بعد محتوایی، رویه‌های مبتنی بر کنش‌های ارتباطی، مشارکت و یادگیری اجتماعی در برنامه‌ریزی شهری است که هم کنشی میان این دو می‌تواند به تحقق اهداف اصلی برنامه‌ریزی شهری در حوزه پایداری شهر و اجتماعات محلی کمک شایانی نماید.

۶. منابع

- Agger, B. (1991). Critical theory, poststructuralism, postmodernism: Their sociological relevance. *Annual review of sociology*, 17(1), 105-131.
- Akenji, L., Bengtsson, M., Briggs, E., Chiu, A., Daconto, G., & Fadeeva, Z. (2015). Sustainable consumption and production. *A Handbook for Policymakers (Global Edition)*.
- Alexander E.R. (2001). The planner-Prince: interdependence, rationalities and post- communicative practice. *Planning Theory and practice* 2, 3:24-311.
- Alexander, E. R. (1994). The non-Euclidean mode of planning what is it to be?. *Journal of the American Planning Association*, 60(3), 372-376.
- Alexander, E. R. (2000). Rationality revisited: Planning paradigms in a post-postmodernist perspective. *Journal of planning education and research*, 19(3), 242-256.
- Allmendinger, P. (1998). *Planning in Postmodern Times*. London: Routledge.
- Allmendinger, P. (2002). Post-Positivist landscape of planning theory. Cited in: *Planning Futures: New directions for planning theory*. London: Routledge.
- Allmendinger, P., & Haughton, G. (2012). Post- political spatial planning in England: a crisis of consensus?. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 37(1), 89-103.
- Baker, S. (2015). *Sustainable development*. Routledge.
- Bauman, Z. (1999). *In search of Politics*. Cambridge: Polity press.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York: Free Press.
- Berke, P. R., & Conroy, M. M. (2000). Are we planning for sustainable development? An evaluation of 30

- comprehensive plans. *Journal of the American planning association*, 66(1), 21-33.
- Blaikie N. (1993). *Approaches to social enquiry*, Cambridge: Polity
- Blaikie, N. (2007). *Designing social research: The logic of anticipation*. Polity.
- Blowers, A. (1993). *Planning for Sustainable Environment*. London: Earthscan,
- Brand, R. and Gaffikin F. (2007). Collaborative Planning in an Uncollaborative World. *Journal of Planning Theory* 6 (3): 282-313.
- Brooks, D. (1994) Beyond Catch Phrases: What Does Sustainable Development Really Mean?.
- Campbell, S., & Fainstein, S. S. (2003). *Readings in Planning Theory (Studies in Urban & Social Change)*. Center of Excellence for Sustainable Development (1996). "Sustainable Development News". Springer.
- Chai, N. (2009). Sustainability performance evaluation system in government: A balanced scorecard approach towards sustainable development. Springer Science & Business Media.
- Cheng, Y. (2013). Collaborative planning in the network: Consensus seeking in urban planning issues on the Internet—the case of China. *Planning Theory*, 12(4), 351-368.
- Creswell, J.W. (2007). *Qualitative inquiry and research design; choosing among five approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J.W. 2003. *Research Design: Qualitative and Qualitative and Mixed Methods Approaches*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Dempsey, N., Bramley, G., Power, S., & Brown, C. (2011). The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability. *Sustainable development*, 19(5), 289-300.
- Dyball, R., & Keen, M. (Eds.). (2012). *Social learning in environmental management: towards a sustainable future*. Taylor & Francis.
- Eckstein, B., & Throgmorton, J. A. (Eds.). (2003). *Story and sustainability: Planning, practice, and possibility for American cities*. MIT press.
- Elliott, J. (2012). *An introduction to sustainable development*. Routledge.
- Fainstein, S. S. (2014). The just city. *International journal of urban Sciences*, 18(1), 1-18.
- Fischer, F., & Gottweis, H. (Eds.). (2012). *The argumentative turn revisited: Public policy as communicative practice*. Duke University Press.
- Forester, J. (1989). *Planning in the Face of Power*. Berkeley: University of California press.
- Forester, J. (1993). *Critical Theory, Public Policy and Planning Practice*. Albany: State University of New York Press.
- Forester, J. (1999). *The Deliberative Practitioner*. Cambridge: MIT Press.
- Forester, J. (2006). Challenges of deliberation and participation. *Les ateliers de l'éthique*, 1(2), 19-25.
- Forester, J. (2012). On the Theory and Practice of Critical Pragmatism: Deliberative Practice and Creative Negotiations. *Planning theory*, 12(1): 5-22.
- Forester, J. (2013). On the theory and practice of critical pragmatism: Deliberative practice and creative negotiations. *Planning theory*, 12(1), 5-22.
- Forester, J. (2017). On the evolution of a critical pragmatism. *Encounters with planning thought*, 280-296.
- Forester, J. (2020). Kindness, planners' response to vulnerability, and an ethics of care in the time of Covid-19. *Planning Theory & Practice*, 21(2), 185-188.
- Friedmann, J. (1987). *Planning in the Public Domain*. Princeton: Princeton University Press.
- Friedmann, J. (1993). Toward a Non- Euclidian mode of Planning. *Journal of APA: Autumn* 482-485.
- Friedmann, J. (2003). Why do planning theory?. *Planning theory*, 2(1), 7-10.
- Friedmann, J. (2011). *Insurgencies: Essays in planning theory*. Routledge.
- Grieco, M. (2015). Social sustainability and urban mobility: shifting to a socially responsible pro-poor perspective. *Social Responsibility Journal*, 11(1), 82-97.
- Grunkemeyer, W., & Moss, M. (2020). *Key Concepts in Sustainable Development*.
- Habermass, J. (1984). *The Theory of Communicative Action. Vol I. Reason and the rationalization of society*, Boston: Beacon Press.
- Habermass, J. (1987). *The Theory of Communicative Action. Vol II. System and Lifeworld*, Boston: Beacon Press.
- Habermass, J. (1974). *Theory of Practice*. Boston: Beacon Press.
- Harvey, D. (2019). City and justice: social movements in the city. In *The Human Sustainable City* (pp. 235-254). Routledge.
- Harvey, D., & Perry, J. (Eds.). (2015). *The future of heritage as climates change: Loss, adaptation and creativity*. Routledge.
- Healey, P. (2006). Transforming governance: Challenges of institutional adaptation and a new politics of space. *European planning studies*, 14(3), 299-320.
- Healey, P., Cars, G., Madanipour, A., & De Magalhaes, C. (2017). Transforming governance, institutional analysis and institutional capacity. In *Urban governance, institutional capacity and social milieux* (pp. 6-28). Routledge.

- Heally, P. (1997). Collaborative Planning: Shaping Places in Fragmented societies. Basingstoke: Macmillan.
- Heally, P. (1998). Building institutional Capacities through Collaborative approaches to Urban Planning. *Environment and Planning A*, 30:1531---46.
- Heally, P. (2003). Collaborative Planning in Perspective. *Journal of Planning Theory*, London: 2 (2):101-123.
- Heally, P. (2008). The Pragmatic Tradition in Planning Thought. *Journal of Planning Education and Research* 28:277-292.
- Heally, P. (1992). Planning through debate. *Town Planning review*, 63, 2: 62-143.
- Hillier, J. (2002). *Shadows of Power: An allegory of Prudence in Land-Use Planning*. London: Routledge.
- Hillier, J. (2003). Agonizing over Consensus: Why Habermasian Ideals Cannot be Real. *Journal of Planning Theory* 2 (1): 37-59.
- Hillier, J., & Healey, P. (Eds.). (2010). *The Ashgate research companion to planning theory: conceptual challenges for spatial planning*. Ashgate Publishing, Ltd..
- Hoch, C. (1996). A pragmatic inquiry about planning and power. *Explorations in planning theory*, 30-44.
- Hoch, C. (2007). Pragmatic communicative action theory. *Journal of Planning Education and Research*, 26(3): 272- 283.
- Hoch, C. (2011). The planning research agenda: planning theory for practice. *The Town Planning Review*, 82(2), vii-xv.
- Hoch, C. (2017). Pragmatism and plan-making. In *Encounters in planning thought* (pp. 315-332). Routledge.
- Hoch, C. (1994). *What planners do*. Chicago: APA.
- Holden, M. (2008). Social learning in planning: Seattle's sustainable development codebooks. *Progress in Planning*, 69(1), 1-40.
- Innes, J. & Booher, D. (2002). Network Power and Collaborative Planning: strategy for the information age. Paper presented at ACSP conference, Pasadena.
- Innes, J. (1995). Planning Theory's emerging paradigm: Communicative action and interactive Practice. *Journal of Planning Education and Research*, 14,3 183---9.
- Innes, J. (1998). Information in Communicative Planning. *APA*, 64, 1: 52-63.
- Innes, J. E., & Booher, D. E. (2018). *Planning with complexity: An introduction to collaborative rationality for public policy*. Routledge.
- Krizek, K. J., & Power, J. (2018). *A planners guide to sustainable development*. Translated by Behzadfar, M & Habibi, K. Tehran: Tahan Publication (2nd Edition) [In Persian].
- Lafferty, W. M., & Eckerberg, K. (Eds.). (2013). *From the Earth Summit to Local Agenda 21: working towards sustainable development*. Routledge.
- McCarthy, T. (1990). The critique of impure reason: Foucault and the Frankfurt school. *Political Theory*, 18(3): 437-469.
- Neuman, W.I. (1994). *Social Research Methods: Qualitative and Quantitative Approaches*. Boston: Allyn & Bacon.
- Polk, M., & Knutsson, P. (2008). Participation, value rationality and mutual learning in transdisciplinary knowledge production for sustainable development. *Environmental education research*, 14(6), 643-653.
- Redclift, Michael. 1987. "Sustainable Development: Exploring the Contradiction", London: Methuenn & Co., Ltd.
- Rees, William E. 1996. "Revisiting Carrying Capacity: Areas Based Indicators of Sustainability", *Population and Environment* 17, no. 3:195-215.
- Sadler, B. (1996). *Environmental Protection and Resource Development: Convergence for Today*.
- Sandercock, L. (1998). The death of Modernist Planning. In *cities for citizens: Planning and the rise of civil society in a global age*, Chichester: Wiley, PP. 163- 184.
- Schreier, M., 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. Sage Publications, Thousand Oaks, CA .
- Shrifzadegan, M. & Nedayi Toosi, S. (2015). *Qualitative research Methods in developmental planning with an emphasis on urban and regional planning*. Tehran: Shahid Beheshti university press [In Persian].
- Stein, S. M., & Harper, T. L. (2012). Creativity and innovation: Divergence and convergence in pragmatic dialogical planning. *Journal of Planning Education and Research*, 32(1), 5-17.
- Tewdwr-Jones, M. & Allmendinger P. (1998). Deconstructing Communicative Rationality: A critique of Habermasian Collaborative Planning. *Environment and Planning Vol* (30):1975-1989.
- Wals, A. E., & Lenglet, F. (2016). Sustainability citizens: Collaborative and disruptive social learning. In *Sustainability citizenship in cities* (pp. 52-66). Routledge.
- Westin, M. (2022). The framing of power in communicative planning theory: Analysing the work of John Forester, Patsy Healey and Judith Innes. *Planning Theory*, 21(2), 132-154.
- Wismer, S. (1995). *Sustainable Development and Urban Life*.
- World Commission on Environment and Development. 1987. "Our Common Future", New York: Oxford University Press.